

ALBIN BELAR – POZABLJEN SLOVENSKI NARAVOSLOVEC

Albin Belar – Forgotten Slovenian Natural Scientist

Andrej Gosar* UDK 929Belar A.

Povzetek	Abstract
<p>Knjiga o dr. Albinu Belarju, pionirju slovenske seizmologije in varstva narave, avtorjev Renata Vidriha in Jožeta Miheliča, razkriva življenje in delo pomembnega naravoslovca, ki je bil dolga leta po krivici zapostavljen. Belar je leta 1897, dve leti po velikem ljubljanskem potresu, ustanovil prvo potresno opazovalnico v takratni avstro-ogrski monarhiji in v naslednjih letih zelo dvignil raven seizmološke stroke. Izdelal je več različnih seizmografov in radijski sprejemnik za signal točnega časa ter izdajal mesečno seizmološko revijo. Velja tudi za idejnega očeta Triglavskega narodnega parka, saj je že leta 1903 predlagal deželni vladi Kranjske ustanovitev varovanega območja v Dolini Triglavskih jezer.</p>	<p>The book on Dr. Albin Belar, the pioneer of Slovenian seismology and nature protection, written by Renato Vidrih and Jože Mihelič, reveals the life and work of this prominent natural scientist who was unfairly disregarded for many years. In 1897, two years after the great Ljubljana earthquake, he funded the first seismological station in the Austro-Hungarian monarchy. During the next years he brought the seismological science to a very high level. He constructed several seismographs, built a radio receiver for accurate time signal and published a monthly seismological journal. He was the initiator of the Triglav National Park, for he gave proposal for the conservation of the Triglav Lakes Valley to the Provincial Administration of Carniola already in 1903.</p>

Pri založbi Didakta je izšla knjiga o dr. Albinu Belarju (1864 – 1939), pionirju slovenske seizmologije in varstva narave, o katerem pa je tako v strokovni kot tudi širši javnosti znanega zelo malo. Avtorja knjige sta pokojni dr. Renato Vidrih, nekdanji direktor Urada za seizmologijo in geologijo Agencije RS za okolje, in Jože Mihelič, vodja Službe za izobraževanje in naravovarstveno vzgojo v Triglavskem narodnem parku ter urednik glasila Svet pod Triglavom. Renato Vidrih je kljub težki bolezni svoje zadnje tedne posvetil prav dokončanju te knjige.

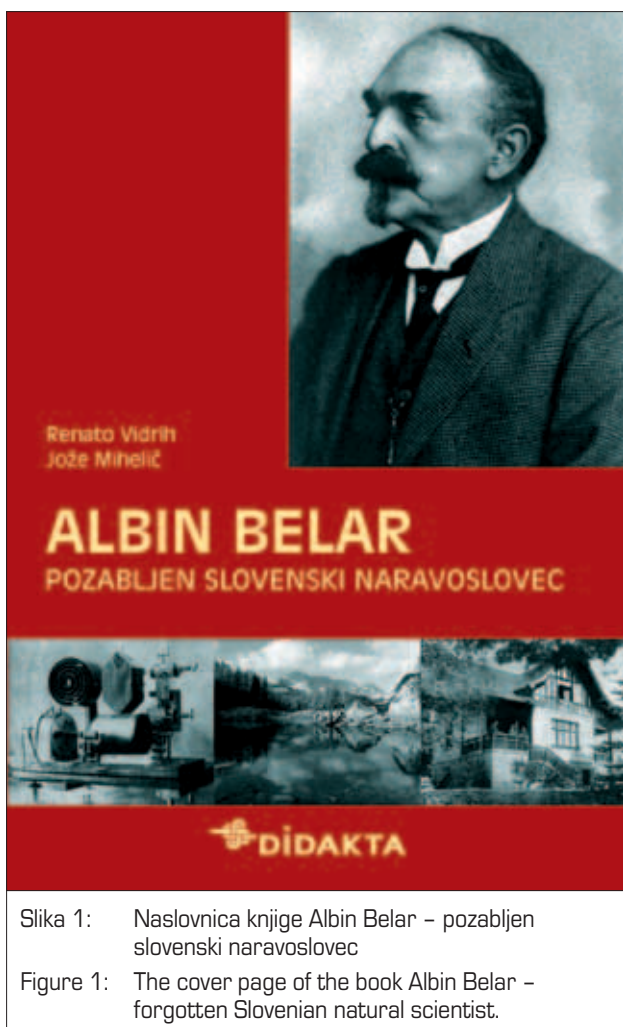
V knjigi so objavljeni številni dokumenti iz Belarjevega časa, ki bodo z objavo za vedno iztrgani izgubi, ki jim je grozila, saj do zdaj še niso bili ustrezno zbrani, arhivirani in obdelani. Zbiranje gradiva je trajalo več kot deset let. Avtorja sta navezala stike z Belarjevimi sorodniki v ZDA in Sloveniji in pridobila številne osebne dokumente ter njegovo zasebno in strokovno korespondenco. Čeprav od vrhunca Belarjevega delovanja mineva le okoli sto let, je presenetljivo veliko podrobnosti njegovega življenja in dela še vedno nepojasnjenih. V knjigi sta zgodovinsko

in naravoslovno poglobljeno obdelani njegovo življenje in pionirsko delo na področju seizmologije in varstva narave. Knjiga je napisana v slovenskem in angleškem jeziku.

Albin Belar je študiral kemijo in naravoslovje na Dunaju, pozneje pa se je posvetil fiziki in doktoriral iz fizikalnih ved v Gradcu. Najprej se je zaposlil kot asistent za kemijo in naravoslovje na Mornariški akademiji na Reki, kjer se je ob pedagoškem delu ukvarjal s kemijsko tehnologijo in drugimi raziskavami. Leta 1896 je postal profesor za kemijo in naravoslovje na Državni višji realki v Ljubljani, leta 1908 pa so ga imenovali za deželnega šolskega nadzornika. Bil je tudi član seizmološke komisije Avstro-ogrske akademije znanosti. Po koncu prve svetovne vojne so ga neopravičeno označili za nemškutarja in ga strokovno ter osebno popolnoma onemogočili. Predčasno so ga upokojili, mu zaplenili vso opremo, bogato knjižnico, odvezli stanovanje in potni list. Zaradi preganjanja se je njegova družina izselila v ZDA, njemu pa kljub posredovanju številnih uglednih domačih in tujih znanstvenikov oblasti tega niso dovolile. Umrl je leta 1939 v Polomu pri Kočevju v bedi in zapuščen od vseh.

* dr., Ministrstvo za okolje in prostor RS, ARSO,
Urad za seizmologijo in geologijo, Dunajska 47, Ljubljana,
andrej.gosar@gov.si

Belar je pustil neizbrisen pečat v slovenski seizmologiji, saj je že leta 1897, dve leti po velikem ljubljanskem po-

Slika 1: Naslovnica knjige Albin Belar – pozabljen slovenski naravoslovec

Figure 1: The cover page of the book Albin Belar – forgotten Slovenian natural scientist.

tresu, v prostorih realke na Vegovi ulici v Ljubljani zasnoval prvo potresno opazovalnico v takratni avstro-ogrski monarhiji in tudi eno prvih v Evropi. Na področju seizmologije je v naslednjih letih dosegel zavidljive uspehe, ki so v knjigi podrobno predstavljeni in dokumentirani. Razvil je več svojih seizmografov, od navpičnega seizmografa z zapisom na osajen papir do prototipa prvega prenosnega seizmografa. Za vodoravni seizmograf Zlatorog je dobil na razstavi v Faenzi leta 1909 prvo nagrado. Za merjenje oddaljenih potresov je izdelal dva dolgoperiodna seizmografa z masama 360 kg in 1000 kg. Opazovalnica v Ljubljani je bila tako leta 1912 opremljena s kar 17 seizmografi s 25 različnimi komponentami zapisa. Velika škoda je, da se ni ohranil noben izmed njegovih instrumentov, čeprav so delovali doma in po svetu še dolgo po njegovi smrti. Skupaj z baronom Codellijem sta razvila brezžični sprejemnik za sprejemanje točnega časa (1910), ki je nujen pri zapisovanju potresov in je predstavljal v začetnem obdobju njihovega instrumentalnega opazovanja eno večjih težav. Izdajal je mesečnik Erdbebenwarte s prilogo Neueste Erdbebennachrichten (1901 – 1910) ter si dopisoval z vodilnimi svetovnimi seizmologi tistega časa. Belar je razmišljal tudi o novem observatoriju. Znan arhitekt Maks Fabiani je zato leta

1913 izdelal osnutek za geofizikalni observatorij v Ljubljani, ki bi združeval seizmološko, meteorološko in radijsko postajo ter astronomsko opazovalnico. Po letu 1919, ko so oblasti Belarju zaplenile stanovanje v Ljubljani, se je preselil v družinsko vilo na Vrščah (Podhom) pri Bledu, kjer je leta 1921 ustanovil svoj zasebni seizmološki observatorij Sir Humphry Davy, ki je deloval do leta 1930. Poimenoval ga je po angleškem kemiku in fiziku Humphryju Davyju (1778–1829), začetniku elektrokemije, ki je odkril številne kemične elemente in je izumitelj varne rudarske svetilke. Za nas pa je pomemben tudi kot velik ljubitelj Julijskih Alp. V tem observatoriju je Belar z doma izdelanim instrumentom opazoval hitrost in smer vetra. Po Belarjevi zaslugi spada Slovenija med redke države v svetu, ki se lahko pohvalijo z več kot stoletno zgodovino seizmologije. Pomemben pa je tudi njegov prispevek na področju radiofonije in meteorologije.

Drugo pomembno področje Belarjevega delovanja na področju varstva narave je manj znano od njegovega dela na področju seizmologije, čeprav velja za idejnega očeta Triglavskega narodnega parka. Pred kratkim so odkrili Belarjev članek, objavljen v Wiener Zeitung leta 1907, v katerem je objavil svoj predlog kataloga naravnih spomenikov Kranjske, med katerimi je tudi predlog za ustanovitev varovanega območja v Dolini Triglavskih jezer. Predlog naravnih spomenikov Kranjske je sicer predlagal deželni vladi Kranjske že leta 1903 in obsežen rokopis ponovno predložil leta 1905 ali 1906, ta pa ga je posredovala ministrstvu za kulturo in poduk na Dunaju. To kaže na njegovo vizionarstvo, saj gre za enega najzgodnejših tovrstnih predlogov v Evropi. Dokazuje tudi njegovo razgledanost, visoko kulturno raven in ljubezen do rodne dežele, ki so mu jo pozneje mnogi odrekli. Naravovarstveni park nad Komarčo, predhodnik današnjega Triglavskega narodnega parka, je v povsem drugačnih okoliščinah nastal šele leta 1924, pri čemer pa Belar ni več sodeloval. Tudi sicer je bil vsestranska osebnost, saj se je zanimal tudi za meteorologijo, mineralogijo, vojaške vede, jamarstvo, gorništvu in poezijo.

Poleg te knjige ohranjata spomin na Albina Belarja plošča na stavbi nekdanje višje realke na Vegovi ulici v Ljubljani, v kateri je delovala prva potresna opazovalnica v avstro-ogrski monarhiji in so jo postavili leta 1997 ob njeni 100-letnici, ter spominsko obeležje zraven nekdanje Belarjeve vile v Podhому pri Bledu, v katerem je deloval njegov zasebni seizmološki observatorij. V informacijskem središču Triglavskega narodnega parka v Trenti je o njem na ogled tudi stalna razstava, ki je nastala s finančno podporo Belarjeve vnukinje dr. Cynthie D. Belar iz ZDA. Od leta 1999 sodelavci Triglavskega narodnega parka pripravljajo v Trenti tudi Belarjeve naravoslovne dneve, ki se jih udeležuje po 800 in več otrok iz Slovenije in zamejstva. Skupaj s knjigo je to oddolžitev za številne krivice, ki so bile storjene Albinu Belarju, in za dolga leta pozabe tega izjemnega človeka.